

DE CARRIÈRE VAN ARNOLD JOOST VAN KEPPEL NA DE DOOD VAN WILLEM III

Maja Kerkhof

Arnold Joost van Keppel staat vooral bekend als de gunsteling van stadhouder-koning Willem III die Hans Willem Bentinck van diens plek verdreef. Deze luchthartige losbol en opportunist zou niet vanwege zijn kwaliteiten, maar dankzij zijn charmante voorkomen het hart van de koning veroverd hebben. Als zoon van Oswald van Keppel tot de Voorst en half Nuysinck en Reiniera Anna Geertruid van Lintelo lag het niet in de lijn der verwachting dat deze provinciale landjonker ooit de rechterhand van de koning van Engeland zou worden. Zijn familie had het namelijk nooit verder geschopt dan de Zutphense ridderschap. Na de dood van Willem III zou het dan ook gedaan zijn met de carrière van de inmiddels tot graaf van Albemarle verheven Keppel. Vanaf dat moment kon hij niet meer rekenen op de steun en bescherming van zijn vriend. Bovendien had Albemarle geen enkele kans meer in Engeland, waar het gedaan was met de invloed van de Hollanders.¹ De toekomst van de gewezen favoriet zag er niet rooskleurig uit. Maar in plaats van zijn lot gelaten te accepteren stelde hij alles in het werk om zijn positie te handhaven.

Tegenslag

Na de dood van Willem III in maart 1702 bood Keppel zijn diensten aan de Republiek aan. Bovendien probeerde hij zijn relatie met de invloedrijke raadpensionaris van Holland, Anthonie Heinsius, te verstevigen. Deze liet echter na een hoge militaire post voor hem te bemachtigen, zodat Albemarle de Spaanse Successieoorlog slechts als luitenant-generaal van de cavalerie begon. Bovendien werd hem het recht op eerbetoon, voortkomend uit zijn functie als generaal van de Zwitsers, betwist door enkele gedeputeerden te velde.² De provincie Overijssel ontnam hem zelfs deze functie.

Dit was niet de enige tegenslag waarmee Albemarle te kampen had. Zijn landgoed De Voorst was in 1700 dankzij de koning verheven tot heerlijkheid. Deze werd echter in 1705 weer opgeheven na lang aandringen door de bewoners van de Berkelstreek, aangezien de heerlijkheid jarenlang de waterhuishouding in de streek ontwricht had.

Ook kreeg Albemarle problemen met de wettelijke erfgenamen van de overleden koning. Tijdens zijn leven had Willem veel geschonken aan zijn vriend. Naast benoemingen in Engeland had Albemarle tevens titels in de Republiek gekregen. Zo werd hij heer van Acquoy, waardoor hij een zetel in de Ridderschap van Holland verwierf. Bovendien was hij in het bezit gekomen van Bredevoort en bewoonde hij een huis van de koning aan de Singel in Den Haag. Na de dood van Willem III werd hem het recht op deze bezittingen betwist door de Friese Nassau's. Prinses Henrietta Amalia van Nassau-Dietz was ervan overtuigd dat de bezittingen haar zoon Johan Willem Friso toebehoorden. Albemarle was echter van mening dat bij een gerechtelijk onderzoek hij de begunstigde zou zijn. Deze affaire zou zich nog lang voortslepen. Uiteindelijk zou Albemarle een som geld voor Bredevoort ontvangen.

1. G. van Alphen, *De stemming van de Engelschen tegen de Hollanders in Engeland* (Assen, 1938) 309.

2. J.W. Wijn, *Het Staatsche leger. Het tijdperk van de Spaanse successieoorlog 1702-1715* (3 dln.; 's-Gravenhage, 1956-1964) I, 343.

Militair

Ondertussen woedde de strijd voort. Albemarle profileerde zich tijdens deze oorlog vooral als criticus. De legerleiding moest het vaak ontgelden. Zo schreef hij over veldmaarschalk Hendrik van Nassau-Ouwerkerk: 'nostre pauvre chef est incapable d'estre à la teste de cette armée, il n'a aucun jugement, aucun esprit et aucune idée de la charge qu'il doit faire'.³ Ook generaal F.Ch. baron van Reede Ginckel, graaf van Athlone werd door Albemarle ongunstig afgeschilderd: '...nous avons un général que vous cognoissés qui ne demeure jamais deux heures d'une mesme sentiment; il donne à un chacun les plus belles paroles du monde et soubz main il agit tout à faire contraire'.⁴ Zelfs opperbevelhebber John Churchill, hertog van Marlborough, ontsnapte niet aan Albemarle's kritische oordeel. De hertog was dan wel vervuld van goede wil en had de wens een grote slag te slaan, maar dat was niet voldoende. Het ontbrak hem aan de wil om met de anderen samen te werken, terwijl dit wel nodig was om succesvol te zijn.⁵ Hoewel Albemarle's kritiek vaak terecht was, werd zij mede ingegeven om eventuele concurrenten in diskrediet te brengen en er zelf beter uit te springen. Albemarle hanteerde zijn kritiek dus tevens als wapen om zijn positie te verbeteren.

Als bemiddelaar was Albemarle er in 1704 verantwoordelijk voor dat de eenheid binnen de legerleiding hersteld werd. Deze was verstoord door de onenigheid die ontstaan was tussen de graaf van Tilly, de graaf van Noyelle, de baron van Dopff en Marlborough. Deze generaals hadden elk een aantal officieren achter zich staan, wat de verdeeldheid vergrootte. Vanwege zijn onpartijdigheid en betrouwbaarheid wist Albemarle er voor te zorgen dat de generaals weer met elkaar spraken.⁶

Albemarle was het niet vaak eens met de acties van het geallieerde leger. Zo was hij één van de felste tegenstanders van het bombardement van Namen.⁷ Deze aanval, waarbij onschuldige burgers werden uitgebrand, vond hij nutteloos en onrechtvaardig. Hij verweet de leiding dit 'zotte gedrag' waar niets goeds van kon komen.⁸

Het zat Albemarle in de beginjaren van de oorlog niet erg mee. In tegenstelling tot de andere generaals werd hij niet benoemd om een detachement te leiden in de winterkwartieren. Hij had hier al achtereenvolgende jaren naar gesolliciteerd. Hij dreigde het Staatse leger te verlaten indien zijn wens niet werd ingewilligd. Dit baatte echter niets. Ondanks deze in zijn ogen 'grote vernedering' accepteerde hij zijn lot en verliet de dienst niet. Toen in 1706 zelfs de hertog van Marlborough het voor hem opnam⁹, kon men er in de Republiek niet meer omheen. Albemarle kreeg het bevel over de troepen aan de Maas, met Luik als standplaats.¹⁰

Albemarle nam hier echter geen genoegen mee. Hij stak vervolgens zijn al eerder geuite wens om tot generaal van de cavalerie benoemd te worden niet onder stoelen of banken. Hij had daartoe gesolliciteerd bij de verschillende provincies en erover gesproken met de leden van de Staten van Holland. Hij werkte samen met François Nicolaas Fagel, wiens wens het was om tot generaal van de infanterie benoemd te worden. Volgens Albemarle hadden zij beiden recht op een generaalsfunctie en zouden ze alles en iedereen in het werk stellen om deze te bemachtigen. Het was toch ook niet rechtvaardig dat zij in al die tijd geen stap vooruit waren gekomen, 'dans un temps que tous les autres font leur chemin'.¹¹ Albemarle was dan ook erg teleurgesteld toen hij in 1707 te horen kreeg dat de hertog van Württemberg als generaal van de cavalerie werd aangesteld. Hij begreep niet waarom 'l'Estat veut marquer tant de mépris pour leur propre généraux'.¹² Dit was een grote vernedering voor hem, aangezien hij al drie jaar

3. A.J. Veenendaal jr., ed., *De briefwisseling van Anthonie Heinsius 1702-1720 I* (Den Haag, 1976-) III, 247.

4. Veenendaal, ed., *De briefwisseling*, I, 408.

5. *Ibidem*, II, 262.

6. *Ibidem*, III, 196.

7. Wijn, *Het Staatse leger*, I, 498.

8. *Ibidem*, III, 242.

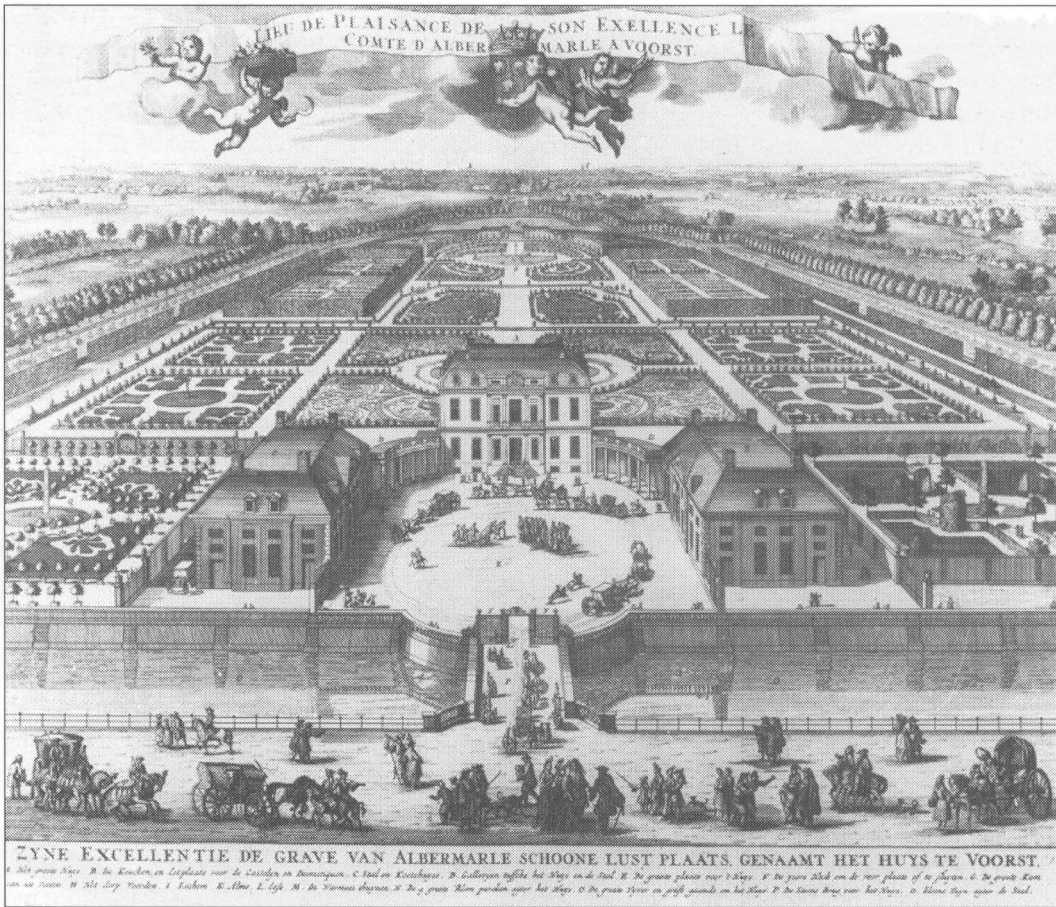
9. B. van 't Hoff, ed., *The correspondence 1701-1711 of John Churchill first duke of Marlborough and Anthonie Heinsius grand pensionary of Holland* (Utrecht, 1951) 266.

10. Wijn, *Het Staatse leger*, II, 134.

11. *Ibidem*, V, 696.

12. *Ibidem*, VI, 572.

De Voorst ca. 1700 door Leonard Scherm.

naar deze functie solliciteerde. Albemarle schreef aan Heinsius dat hij van plan was de dienst te verlaten. Hij wilde niet nog een jaar dienen als luitenant-generaal. Heinsius antwoordde dat hij zou trachten de onwillige steden in Holland over te halen. Maar Albemarle moest zelf ook zijn vrienden bewegen om zich voor zijn zaak in te zetten. Als Holland eenmaal overstag was, zouden de andere provincies waarschijnlijk spoedig volgen.

In 1708 kwam er echter nog geen schot in de zaak voor Albemarle. Hij was erg geschokt toen bleek dat ook Reinhard Vincent graaf van Hompesch naar de generaalsfunctie had gesolliciteerd. Deze luitenant-generaal had immers veel minder recht op de betreffende post en was waarschijnlijk opgehitst door een vijand van Albemarle die hem zo trachtte tegen te werken. Albemarle nam de zaak zeer hoog op, want zijn eer en reputatie hingen van deze benoeming af. Hij schreef Heinsius dat hij nog liever direct vertrok 'pour les Indes que de retourner à l'armée comme l.t.-général'.¹³ Er werd dat jaar echter nog niets besloten, waardoor Albemarle gedwongen was nog een jaar te dienen als luitenant-generaal. Op advies van Marlborough en Heinsius besloot hij zijn eis geen kracht bij te zetten en het leger niet te verlaten. Omdat deze heren beloofd hadden zich voor hem in te zetten, was Albemarle bereid geduld te betrachten en zijn bestemming af te wachten.

13. *Ibidem*, VII, 93.

De ommekeer

In 1709 was er een ommekeer waarneembaar in de militaire carrière van Arnold Joost van Keppel sinds de dood van zijn beschermheer. Hij kreeg via een resolutie van de Staten-Generaal het commando over de troepen in Brabant tijdens de afwezigheid van de graaf van Tilly. Na vele jaren zwoegen om zijn eer en reputatie te redden, na vele afwijzingen en tegenwerkingen, kwam men hem eindelijk wat tegemoet. Zijn verantwoordelijkheid werd groter omdat hij tijdens de afwezigheid van Marlborough én Eugenius, prins van Savoye, het bevel zou voeren. Bovendien kreeg Albemarle de opdracht van de Staten-Generaal om een voorstel op papier te zetten over wat men zou kunnen doen in het geval dat de vijand iets wilde ondernemen.¹⁴ Dit liet Albemarle niet onberoerd. Na zeven jaar ondergewaardeerd te zijn geweest, begon hij eindelijk mee te tellen in de ogen van de Staat.

Zijn positie werd echter bedreigd door de erfprins Frederik van Hessen-Kassel, die het bevel over de troepen pretendeerde totdat de campagne weer van start ging. Diens wens werd door de Staten-Generaal ingewilligd.

Ondanks de vernedering accepteerde Albemarle dit besluit. Hij had ook geen reden tot klagen, want toen de definitieve lijst met generaals voor het komende oorlogsjaar in mei werd gepresenteerd, bleek dat Albemarle eindelijk gepromoveerd was tot generaal van de cavalerie.¹⁵

Zijn voorspoed kon niet op; dankzij steun van Marlborough¹⁶, Eugenius, Heinsius en van de gedeputeerden te velde, werd Albemarle datzelfde jaar benoemd tot gouverneur van het zojuist veroverde Doornik. Marlborough was blij voor Albemarle, maar begreep echter niet dat een man met zo'n verleden tevreden kon zijn met het bestuur van een stad. Zo schreef hij aan Godolphin: 'After having been favorit to a King of England, I should not find much pleasure in the command of a single town; but all happyness depends upon one's temper, so that I am glad they are pleased with itt, for I wish them very well'.¹⁷ Marlborough tilde hier een tipje van de sluier op omtrent het karakter van Albemarle. Hij was volgens de Engelsman snel voldaan. Ondanks het eergevoel waaraan Albemarle vaak refereerde, was hij toch sneller tevredengesteld dan ieder ander van zijn maatschappelijk kaliber. Maar de ervaring had hem wellicht geleerd dat hij niet veel van de Staat kon verwachten want slechts na jaren lobbyen was hij tot generaal benoemd. Hij was dan ook erg blij zo snel het bestuur over Doornik te krijgen, zonder er lang om gevraagd te hebben. Bovendien wist hij tevens het bestuur over Béthune voor zijn broer Jan Rabo van Keppel te bemachtigen.

John Churchill, hertog van Marlborough door G. Kneller

14. *Ibidem*, VIII, 353.

15. Wijn, *Het Staatsche leger*, II, 474.

16. Van 't Hoff, ed., *The correspondence of John Churchill*, 446.

17. H.L. Snyder, ed., *The Marlborough-Godolphin correspondence* (Oxford, 1975) 1323.

De slag bij Denain

Aan Albemarle's militaire carrière kwam plots een einde toen hij in 1712 de slag bij Denain verloor. Vanwege onderbezetting en tekort aan materieel was de nederlaag onafwendbaar en vielen er vele doden. Albemarle was terneergeslagen maar hem kon volgens eigen zeggen niets verweten worden. Daar dachten ze in het vaderland echter anders over. De ontredding was er enorm en kon slechts enigszins verlicht worden door een zondebok aan te wijzen. Albemarle werd onkunde, achteloosheid en zelfs verraad verweten. Gelukkig voor Albemarle nam de prins van Savoye het voor hem op. Deze schreef aan Heinsius dat hij zeer verbolgen was over het onrecht dat de generaal werd aangedaan. Albemarle had namelijk gehandeld zoals elke voorzichtige, dappere en waakzame generaal gedaan zou hebben. Geen andere leider had in deze situatie en met deze troepen een gunstiger resultaat kunnen bewerkstelligen. Na een onderzoek op last van de Staten-Generaal bleek inderdaad dat Albemarle niet schuldig aan de nederlaag was. De slag bij Denain leidde het einde van de Spaanse Successieoorlog in, aangezien duidelijk was geworden dat de Grote Alliantie zonder het afgehaakte Engeland niets in te brengen had. De Vrede van Utrecht werd dan ook spoedig gesloten.

Albemarle na de oorlog

Ondanks de nederlaag bij Denain was de positie van Albemarle in het college van de Hollandse ridderschap sterk gebleven. Hij bleef er grote invloed genieten, zelfs nadat hij in Engeland op aandringen van de Whig Lords en koning George een zetel in het Hogerhuis had aanvaard.¹⁸ Albemarle wist het vertrouwen van velen weer te winnen. Zo schreef de Engels diplomaat Horatio Walpole: 'It is certain that Lord Albemarle by his own as well as by ye affability and address of his lady¹⁹ to all sorts of people of late has much recover'd his credit here'.²⁰

Albemarle's relatie met Engeland was inmiddels al weer verbeterd. Tijdens het leven van Willem III werd de favoriet verguisd vanwege zijn invloed en de vele bezittingen die hij zich verwierf. Toen Albemarle na de dood van de koning geen bedreiging meer vormde, veranderde de zaak. Koningin Anne en zelfs de Britse ministers waren zeer over hem te spreken.²¹

Ondanks de politieke omslag in Engeland na de troonsbestijging van George I, hetgeen de overwinning van de Whigs op de Tories tot gevolg had, wist Albemarle zijn goede relatie met de monarchie te behouden. De reden hiervan was waarschijnlijk dat hij ten aanzien van de Britse partijverhoudingen een 'Court' standpunt innam²², en niet als een Tory- of een Whig-aanhanger beschouwd kon worden. Evenals bij koningin Anne lag Albemarle ook zeer goed bij de nieuwe koning. Toen deze vanuit Hannover door de Republiek reisde om in Engeland tot koning gekroond te worden, werd hij onthaald op Albemarle's landgoed De Voorst. Bovendien reed George I in de koets van zijn gastheer naar Den Haag. Toen Albemarle de koning verzocht om zich in te zetten voor de toekomst van zijn zoon²³, werd zijn verzoek niet genegeerd. In 1717 werd Albemarle's zoon benoemd tot officier van de compagnie grenadiers in de Coldstream Guards.²⁴ Hij bleef ook goede contacten onderhouden met de Tory Robert Harley, earl of Oxford, die tussen 1710 en 1714 een dikke vinger in de Engelse politieke pap had.²⁵

18. R. Hatton, *Diplomatic relations between Great Britain and the Dutch Republic 1714-1721* (Londen, 1950) 26.

19. Albemarle was in 1701 getrouwd met Geertruid Johanna Quirina van der Duyn, dochter van Adam van der Duyn, heer tot 's-Gravemoer en Geertruid Pieteron. Haar vader nam als hoofd van de Nederlandse ruitery deel aan veel veldtochten van Willem III. Hij werd door deze benoemd tot opperjagermeester. Tevens was hij luitenant-generaal, commandeur van Geertruidenberg, gouverneur van Bergen op Zoom, meesterknaap van Holland en hoogheemraad van Delftland.

20. J.J. Murray, *An honest diplomat at the Hague. The private letters of Horatio Walpole, 1715-1716* (Bloomington, 1955) 185.

21. *Ibidem*, XII, 536.

22. J. Aalbers, 'Factieuze tegenstellingen binnen het college van de ridderschap van Holland na de vrede van Utrecht', in: *Bidragen en mededelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden*, XCIII (1978) 423.

23. Willem Anne Keppel, tweede graaf van Albemarle, burggraaf van Bury (1702-1754), peetzoon van koningin Anne.

24. Aalbers, 'Factieuze tegenstellingen', 440.

25. G. Clark, *The later Stuarts 1660-1714* (2e druk; Oxford, 1956).

Dankzij zijn reputatie in beide landen speelde Albemarle nog een belangrijke rol als bemiddelaar tussen Engeland en de Republiek. Hij wilde de samenwerking tussen de twee zeemogendheden stimuleren, tenminste daar waar de belangen van de Republiek en Engeland parallel liepen. Hij had voortdurend contact met Horatio Walpole over een eventuele defensieve alliantie. Zo schreef Walpole in maart 1716 aan Charles Townshend dat 'Lord Albemarle who is the first of the nobles has been very industrious, and I don't doubt will continue to be so to promote the Defensive Alliance'.²⁶ Albemarle gedroeg zich als een rasechte diplomaat, die nooit iemand openlijk voor het hoofd wilde stoten; 'He repeated to me with great eloquence the arguments he had used before of the necessity of satisfying everybody; of removing all objects and umbrage, of continuing friends with all the world'²⁷, aldus Walpole. Toch had Walpole enkele kanttekeningen bij Albemarle te zetten. 'Walpole never considered Albemarle to be a 'good Whig', but he was surprised to find him to be 'so much a Frenchman' as to turn confidential materials over to Chasteauneuf'.²⁸ Albemarle kreeg ook in de Republiek het stempel opgedrukt pro-Frans te zijn, vooral vanwege zijn contacten met Chasteauneuf. Albemarle was echter Frans- noch Engelsgezind. Naast zijn eigenbelang had hij vooral het belang van de Republiek voor ogen, en hij wist dat de Republiek zonder bondgenoten verloren zou zijn. Zoals een goed diplomaat betaamt, liet hij alle opties open en was hij, zoals Walpole het verwoordde 'vrienden met heel de wereld'.

In 1718 werd Albemarle gouverneur van Den Bosch.²⁹ Dit was echter geen bestuurlijke functie. De gouverneurs van deze stad werden 'slechts' belast met het 'opperste militair gezag over de vesting den Bosch en de daaronder behoorende forten'.³⁰ Dit was een behoorlijk lucratieve post voor Albemarle in zijn nadagen. Een gouverneur ontving jaarlijks, naast een vrije woning, vijfduizend gulden. Van de Meierij van Den Bosch kreeg hij ditzelfde bedrag. Tevens kwam daar nog bij 'de f 1.500,- die de stad den Bosch hem jaarlijks onder den naam van recognitie ter onderhouding van de goede vriendschap gaf'.³¹ Albemarle genoot echter niet lang van deze functie. Toen hij op 30 mei 1718 overleed, luidden de klokken van Den Bosch acht dagen ter ere van deze achtenswaardige gouverneur.³² De Engelse diplomaat William Cadogan omschreef zijn dood als 'un des plus facheux contre temps qui eut pu arriver pour les affaires du Roi dans ce Pais-ci'.³³

Slot

Hoewel de toekomst van Albemarle er na de dood van Willem III niet rooskleurig uitzag, wist hij toch dankzij zijn doorzettingsvermogen en steun van 'vrienden' zijn eer en reputatie te redden. Dit ging gepaard met veel moeite en tegenslag, maar uiteindelijk slaagde Albemarle erin zich ook in de Republiek een vooraanstaande positie te verwerven. Hij kon zich handhaven vanwege zijn harde werken en grote terughoudendheid – nooit had hij zijn trots laten zegevieren. Hij bewees tijdens de Spaanse Successieoorlog een bekwaam militair te zijn. Vooral zijn enthousiaste inzet voor het bevaarbaar houden van de rivieren was opmerkelijk, aangezien dit geen taak was waar veel roem mee te behalen viel. De jonge, onstuimige hoveling was zijn wilde haren kwijtgeraakt en was uitgegroeid tot een serieus en bekwaam man die zijn aanzien geheel op eigen kracht had verdiend. Zijn charme, waar hij in zijn jonge jaren om bekend stond, had hij echter niet verloren. Aan het eind van zijn leven werd hij door velen gewaardeerd en was hij geliefd bij bijna iedereen die met hem van dichtbij te maken had gehad.

26. Murray, *An honest diplomat*, 195.

27. *Ibidem*, 224.

28. *Ibidem*, 14.

29. C.J. Gudde, *Vier eeuwen geschiedenis van het garnizoen 's-Hertogenbosch*, ('s-Hertogenbosch, 1958) 101.

30. A.F.O. van Sasse van Ysselt, *De voorname huizen en gebouwen van 's-Hertogenbosch, alsmede hune eigenaars of bewoners in vroegere eeuwen. Aanteekeningen uit de Bossche schepenprotocollen loopende van 1500-1810*, Stadsarchief 's-Hertogenbosch. Stamboeknr. 423.

31. *Ibidem*.

32. Stadsarchief 's-Hertogenbosch, archiefnr. 224. Stadsrekeningen van 1 oktober 1717 tot 30 september 1718. Stamboeknr. 10738, kapittel 23.

33. Hatton, *Diplomatic relations*, 172.